

Investigation of the Performance of Reza Pahlavi's Industrial School in Isfahan Based on Oral History

Somayeh Sadat Sajjadi

History Department. Faculty of Literature and Humanities. University of Esfahan. Esfahan. Iran.

Abstract: During Pahlavi period, modern scientific and practical trainings developed aiming at achieving development. In this period, both governmental and private scientific centers were formed in order to gain development. Some of governmental organizations like imperial Social Services organization were responsible of these duties.

In the 1930s, this organization took a step in this direction with the establishment of the first school in Tehran, and after that, it developed vocational schools in the country. Graduates in vocational schools entered the job market as technicians and specialists with the necessary skills and abilities.

The Isfahan Vocational School was also one of the affiliated institutions, which, with the cooperation of the Austrian government, was established in the late 1940s and has been training volunteers since the early 1950s. This study tries to examine the formation of the school and its performance in this period by examining the actions of this school in Isfahan (1374-1347 AH). Considering the library studies, archival documents and field studies and oral history in the form of closed-ended questions and descriptive-analytical method, it seems that Isfahan Vocational School, like other schools affiliated with the organization, has succeeded in providing a part of various and progressive measures. The technical and specialized forces of the country to work in the fields of production and industry.

Key Words: Isfahan, Skilled Worker, Industrial School, imperial Social Services organization.

بررسی عملکردآموزشگاه حرفه‌ای رضا پهلوی اصفهان با تکیه بر تاریخ شفاهی

سمیه السادات سجادی جزی

گروه تاریخ، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۰/۲۹ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۲۴

چکیده

در دوره پهلوی، آموزش‌های نوین با ایجاد دبستان‌ها، آموزشگاه‌ها و دانشگاه‌ها در ایران برای دستیابی به پیشرفت و توسعه شکل گرفت. در این دوره مراکز دولتی و خصوصی با برپایی مراکز علمی سعی بر آن داشته در تحقق این هدف، مشارکت نمایند. بخشی از این وظایف را مؤسسات دولتی و وابسته به دولت همچون سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی برعهده گرفت. از دهه ۳۰ این سازمان با برپایی اولین آموزشگاه در تهران در این مسیر گام برداشت و پس از آن به توسعه آموزشگاه‌های حرفه‌ای در کشور پرداخت. فارغ التحصیلان این آموزشگاه‌ها با کسب توانایی و مهارت‌های لازم به عنوان تکنسین و متخصص وارد بازار کار می‌شدند.

آموزشگاه حرفه‌ای اصفهان نیز از جمله مؤسسات وابسته به سازمان بود که با همکاری دولت اتریش از اواخر دهه ۴۰ مراحل تأسیس را گذراند و از ابتدای دهه ۵۰ به آموزش داوطلبان پرداخت. لذا این پژوهش سعی بر آن دارد با بررسی اقدامات این آموزشگاه در اصفهان (۵۷-۱۳۴۴ه.ش) به نحوه شکل‌گیری این آموزشگاه و عملکرد آن در این بازه زمانی بپردازد. با توجه به مطالعات کتابخانه‌ای، اسناد و مدارک آرشیوی و مطالعات میدانی و تاریخ شفاهی و شیوه توصیفی-تحلیلی، چنین به نظر می‌رسد آموزشگاه اصفهان همانند سایر آموزشگاه‌های وابسته به سازمان با اقدامات متعدد و پیشروانه موفق به تأمین بخشی از نیروهای فنی و متخصص کشور برای فعالیت در عرصه‌های تولیدی و صنعتی نماید.

واژه‌های کلیدی: اصفهان. کارگر ماهر. آموزشگاه حرفه‌ای. سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی.

مقدمه

را در این عرصه آغاز کردند. سازمان شاهنشاهی خدمت اجتماعی^۱ از مؤسسات عام‌المنفعه وابسته به نهاد دولت و آموزشگاه خیریه نراقی کاشانی از جمله این مؤسسات به شمار می‌رفت. (ساکما: ۲۲۰/۲۸۹۷، انصاری، ۱۳۹۱: ۴۲۷) علاوه بر این در نامه ریاست آموزشگاه اصفهان، فرانس مولر^۲ به دکتر کیانپور، استاندار اصفهان در ۱۳۵۲/۴/۱۶ دلایل ایجاد آموزشگاه بیان شده است؛ توسعه آموزش فنی و حرفه‌ای در سراسر کشور و ایجاد تحصیلات حرفه‌ای، تشویق نوجوانان و گرایش آنان به این مدارس جهت فراگیری مهارت‌های فنی، سازمان با تدارک برنامه‌های در سراسر کشور جهت گسترش تعلیم حرفه‌ای سعی بر آن داشت تا علاقمندان به رایگان در این مراکز به تحصیل پردازند. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴)

تأسیس آموزشگاه حرفه‌ای رضا پهلوی:

گسترش صنایع تولیدی و سیاست‌های اقتصادی حکومت پهلوی در راستای رسیدن به توسعه لازم کشور، استفاده از نیروی ماشین، ابزار تولید ماشینی، کارگر صنعتی و متخصص را دو چندان کرده بود. با توجه به ورود گسترده صنعت در جوامع وجود کارگر و استادکاران ماهر و آشنا با صنایع جدید و مربیان فنی ضروری و لازم بود. لذا تأسیس مراکز و آموزشگاه‌های فنی برای آموزش جوانان و نیروی کار فعال می‌توانست این کاستی را جبران کند. سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی در ایران جهت رفع این نقیصه به تأمین و تعلیم بخشی از نیروی انسانی در کشور پرداخت.

اولین مرکز آموزش حرفه‌ای وابسته به سازمان مزبور با همکاری وزارت آموزش و پرورش اتریش در سال ۱۳۳۵ (۲۵۱۴ یا ۲۵۱۲) در جنوب تهران در زمینی به مساحت ۴۰/۰۰۰ متر مربع ساخته شد. (ساکما، ۲۷۵/۱۰۸۶) در سال ۱۳۳۷ آموزشگاه با تأسیسات مدرن و جدید افتتاح شد. در ابتدا رشته‌های لوله‌کشی و تاسیسات، اتومکانیک، تراش فلزات،

اصفهان از دیرباز از شهرهای مهم تجاری و صنعتی ایران و مؤثر در اقتصاد کشور بوده است. این منطقه به دلایل جغرافیایی همچون گذر رودخانه زاینده‌رود، واقع شدن در مرکزیت ایران و قرار گرفتن بر سر راه‌های تجاری و محل تلاقی شهرهای پررفت و آمد ایران در امور اقتصادی همچون واسطه به صورت مستقیم و غیرمستقیم فعالیت داشته است. در دوره پهلوی اول نیز همچنان این امر ادامه یافت. تأسیس کارخانه‌های نساجی متعدد در این شهر گویای امر بود. در دوره پهلوی دوم تأسیس و بهره برداری از کارخانه ذوب آهن ۱۳۴۶ ه.ش. در منطقه زرین شهر- فولادشهر- در اقتصاد و صنعت اصفهان نقش مهم و اثرات متعددی را برجای گذاشت. بهره‌برداری از صنایع فولاد نیاز به کارگران و متخصصین ماهر داشت. در آن دوره، ایران از نظر در اختیار داشتن نیروهای ماهر و متخصص با کمبود شدیدی روبرو بود. علاوه بر این نیروهای کارگری در زمینه کارها و مشاغل فنی از مهارت چندانی برخوردار نبودند. لذا نیاز به آموزش و دوره‌های کارورزی برای حل مشکلات، لازم و ضروری بود اقدامات مناسبی صورت پذیرد. از سوی دیگر توسعه امور عمرانی در آن دوره نیز نیاز به کارگران ماهر صنعتی را در بخش‌های مختلف تولید بارز و مشخص کرد. کادر فنی ماهر می‌بایست خلأ بین کارگران ساده و مهندسیین رده بالای کارخانه‌های کشور را رفع می‌کردند. علاوه بر این آموزش افراد با تخصص و مهارت‌های فنی در جامعه در شکل‌گیری مشاغل نوین و صنعتی تأثیرگذار بود. لذا آموزش افراد با مهارت‌های فنی در صدر برنامه‌ها و طرح‌های اجرایی کشور قرار گرفت. تأسیس مراکز آموزشی فنی متناسب با نیازهای کشور در توسعه و عمران در راستای بهره‌برداری از صنایع در دوره پهلوی آغاز و افزایش یافت؛ به طوری که در این دوره مراکز مختلف آموزشی همچون آموزش و پرورش، دانشسرای فنی تهران، مرکز تعلیمات فنی حرفه‌ای و غیره با برگزاری کلاس‌هایی به آموزش دانشجویان علاقمند به امور فنی پرداختند. علاوه بر مراکز وابسته به نهادهای آموزش دولتی، برخی از مؤسسات خیریه نیز در دوره پهلوی دوم در عرصه آموزشی فعالیت‌هایی

^۱: این سازمان در اردیبهشت سال ۱۳۲۶ ه.ش. به ریاست محمدرضا پهلوی و نایب رئیس اشرف پهلوی فعالیت‌های خود را در عرصه بهداشت و درمان، آموزشی- فرهنگی و رفاهی آغاز کرد. (اسنادمجلس، ۱۱۰/۲۱۷/۴۷۳۳)

کشور شوند. (نمایشگاه عصر پهلوی، ۱۳۵۵)
در خرداد ۱۳۵۲ و در زمان مهندس رزم‌آرا، معاون سازمان
جهت آموزش مربیان آموزشگاه حرفه‌ای رضا پهلوی تهران
برای ایجاد مشاوره و راهنمایی هنرآموزان و در راستای توسعه
برنامه‌های مشاوره و راهنمایی کلاس‌های کارآموزی در
آموزشگاه به‌طور گسترده‌ای طرح اجرا شد.

اهداف طرح

- کارآموزی نظری و عملی مربیان راهنما و مشاور
سرپرست برنامه.
- توسعه و تکمیل اطلاعات مربیان آموزشگاه در مسایل
مربوط به آموزش و پرورش.
- تدوین برنامه مخصوص جهت جلب داوطلبان به
تحصیل در آموزشگاه.
- تهیه و تنظیم مجموعه تست مخصوص جهت سنجش
استعداد و انتخاب محصلین آموزشگاه. (ساکما: ۲۷۵/۳۷۴)

برنامه کارآموزی نظری و عملی مربیان راهنما

تمامی مربیان آموزشگاه با شرکت در برنامه‌های کارآموزی
جهت آشنایی با اصول و مبانی راهنمایی و مشاوره شرکت
کردند. ۸ نفر از بین شرکت‌کنندگان به عنوان مربی انتخاب و
هر یک عهده‌دار رسیدگی به وضع ۱۰۰ نفر از هنرآموزان
شدند. یک مربی نیز به عنوان مشاور و سرپرست این برنامه
انتخاب شد. جهت تکمیل معلومات و مهارت مربیان راهنما
یک دوره ۳ ماهه مشتمل بر ۲۴ ساعت تدریس عملی و نظری
نیز برگزار شد. (ساکما: ۲۷۵/۳۷۴) طرح و اجرای این برنامه در
هماهنگی و نظم بیشتر آموزشگاه‌های حرفه‌ای کشور با اهداف
سازمان و برنامه‌های پیش‌بینی شده دولتی برای توسعه و
پیشرفت کشور تأثیرگذار بود.

برنامه دروس

هدف اصلی تعلیم و تربیت کارگران نیمه ماهر و ماهر برای
ورود به بازار کار بود. در برنامه آموزشگاه، شاگردان پس از
دوره تحصیل راهنمایی، در یک مرحله دو ساله و برای رشته

درودگری، مدل‌سازی، ریخته‌گری، ابزارسازی، فلزکاری،
الکترونیک، الکتروتکنیک (برق قوی) و صنایع چاپ آموزش
داده می‌شد. (اسناد مجلس: ۴۷۳۳- ۲۱۷- ۱۱۰) رشته‌های راه و
ساختمان، اتومکانیک، تأسیسات حرارتی، طراحی و نقشه‌کشی،
ماشین افزار، ذوب فلزات، آبکاری، آزمایشگاه، صنایع چوب به
مرور به رشته‌های تعلیمی در این آموزشگاه اضافه شد.
نمایشگاه عصر پهلوی، ۱۳۵۵) آموزشگاه تهران تا سال ۱۳۵۵
در بخش‌های تربیت مربی فنی، تربیت تکنسین عالی هنرستان
صنعتی و تربیت استادکار فعالیت می‌کرد؛ و ۴۰۰۰ هزار
دانشجو از این مرکز فارغ‌التحصیل شدند. سعی بر این بود
دانش‌آموزان با تخصص‌های متنوع آشنا و با سپری کردن
مراحل متنوع آموزشی وارد بازار کار شوند.

بخشی از کارخانه‌های صنعتی در ایران در اختیار بخش
خصوصی بود و کارخانه‌ها و ماشین‌آلات وارده از کشورهای
مختلف صنعتی به ایران وارد می‌کردند؛ که از نظر فنی با
یکدیگر تفاوت‌های زیادی داشت. لذا کارآموزان باید با نحوه
کارکردن و مشخصات وسایل وارداتی متعددی آشنا می‌شدند.
از سوی دیگر بیش‌تر این تجهیزات از کشورهای آلمان، آمریکا،
ژاپن و انگلیس به ایران می‌آمد. لذا از کارشناسان این کشورها
برای تأسیس آموزشگاه‌های حرفه‌ای استفاده شد. در ابتدا در
نظر بود پس از تکمیل دو مرکز آموزشی در تهران و اصفهان
با همکاری دولت اتریش، ۴ مرکز آموزش حرفه‌ای دیگر با
ظرفیت دو هزار کارآموز در مشهد، شیراز، تبریز و کرمان
تأسیس شود و هریک از آموزشگاه‌ها برای آموزش حرفه‌ای
خاص در نظر گرفته شود. (انصاری، ۱۳۹۱: ۴۲۷) سازمان
رفته‌رفته با کمک کشورهای پیشرفته صنعتی دنیا، در ۸ مرکز
استانی، مرکز آموزشی فنی ایجاد کرد. مرکز آموزش فنی
حرفه‌ای رضا پهلوی در اصفهان با همکاری آموزش و پرورش
اتریش، مرکز صنایع الکترونیک مشهد با همکاری مؤسسه
سونی ژاپن، مرکز شیراز با همکاری انسیتو تکنولوژی
ماساچوست آمریکا، مرکز کرمانشاه با همکاری مؤسسات فنی
انگلیس، مرکز تبریز با مراکز صنعتی کانادا، مرکز آموزش فنی و
حرفه‌ای کرمان با همکاری مراکز صنعتی آلمان فعالیت شروع
کردند. پیش‌بینی شده بود هر سال با فارغ‌التحصیلی ۱۰/۰۰۰
نفر از این آموزشگاه‌ها وارد عرصه فعالیت‌های صنعتی و تولید

بر این سازمان به دلیل برخورداری از منابع مالی قادر بود که پس از تمام شدن مرحله ساختمان این مؤسسات، بهره برداری و اداره آن را عهده دار شود و در تأمین منابع مالی آتی سرباری برای دولت نباشد. نظر بر این بود که این نوع سرمایه گذاری‌ها برای ایجاد مراکز با کمک سازمان برنامه انجام شود. ولی هزینه بهره‌برداری و اداره آنها از محل درآمدهای اختصاصی مؤسسات غیرانتفاعی و یا بخش خصوصی انجام پذیرد. (انصاری، ۱۳۹۱: ۴۳۰)

علاوه بر این مقرر بود سه آموزشگاه حرفه‌ای در شیراز، تبریز و کرمان احداث شود. (انصاری، ۱۳۹۱: ۴۲۷) در شیراز زمینی به مساحت صد هزار متر در کنار جاده شهر به فرودگاه از طرف یکی از خیرین شیراز به نام "صاحب‌دیوانی" به سازمان اهدا شد. (انصاری، ۱۳۹۱: ۴۳۰) آموزشگاه شیراز با همکاری دانشگاه "ام، آی، تی" بوستون برای رشته‌های الکترونیکی طراحی و دایر شد. مهندس رزم‌آرا سرپرستی و اجرای این طرح را شخصاً عهده‌دار شد. پس از مذاکرات لازم با آن دانشگاه توافقنامه برای تأمین خدمات فنی و مشورتی به امضا رسید. طبق نظر کارشناسان طرح‌های ساختمانی تحت سرپرستی مهندس فروغی آغاز گردید. در مورد آموزشگاه‌های حرفه‌ای تبریز و کرمان تصمیم بر این شد که آموزشگاه تبریز با همکاری مؤسسات آلمانی که در این نوع امور تخصص و تجربه داشته باشد، احداث گردد. ولی به علت اعتصابات این دو طرح به کندی پیش می‌رفت و با پیش آمدن انقلاب، کلیه فعالیت‌ها متوقف شد. (انصاری، ۱۳۹۱: ۴۳۰-۴۳۱)

با توجه به فعالیت موفق آموزشگاه حرفه‌ای رضا پهلوی در تهران و استقبال نوجوانان برای ادامه تحصیل و فراگیری مهارت در این مرکز، سازمان شاهنشاهی در اصفهان اقداماتی را برای تأسیس و راه‌اندازی آموزشگاه به اجرا درآورد. موقعیت اصفهان نیز در این دوره که با ساخت کارخانه فولاد و ذوب آهن در مسیر صنعتی شدن و عمران گام برداشت، گویای ضرورت این امر بود. لذا احداث چنین مؤسسه آموزشی در اصفهان برای آموزش نیروی متخصص و ماهر و از سوی افزایش نیروی فعال در بازار کار و چرخه اقتصادی اصفهان و کشور پررنگ‌تر شد. آموزش رشته‌های مختلف صنعتی و فنی برای تربیت افرادی ماهر در رأس امور آموزشگاه بود.

آموزش پایه و در یک مرحله یک‌ساله اضافی در یکی از ۸۰ رشته آموزش تخصصی را فرا می‌گرفتند. علاوه بر این آموزشگاه حرفه‌ای در تهران در سال ۱۳۵۲ دوره‌های شبانه را با پذیرش کارگران شاغل صنایع و کارگاه‌ها با ۳۲۵ نفر آغاز کرد. در سال ۱۳۵۳ این برنامه‌ها در سایر آموزشگاه‌ها توسعه یافت. بنابر پیش‌بینی، دوره‌های شبانه در سال ۵۳ به ۱۵۰۰ کارآموز رسید. به طور کلی تعداد هنرجویان و کارآموزان در سال ۵۲ در دوره‌های شبانه و روزانه به ۱۱۲۷ نفر و در سال ۵۳ به ۳۳۰۰ نفر رسیدند. (ساکما: ۲۳۰/۳۰۳۶۲)

آموزش رشته‌های مختلف صنعتی و فنی برای تربیت افرادی ماهر در رأس امور آموزشگاه‌ها بود. برای گسترش و بهره بردن از تجارب کشورهای توسعه یافته در امر صنعت بنا بر دستور مقام اول کشور به مرور علاوه بر همکاری با کشور اتریش موجبات کار با کشورهای امریکا، کانادا، ژاپن، آلمان، انگلیس نیز فراهم کرد. (ساکما، ۱۰۸۶/۲۷۵)

با حضور رئیس کمپانی سونی ژاپن در ایران به دستور محمدرضا شاه مقرر شد مذاکراتی با این کمپانی برای آموزش کارگران ایرانی انجام شود. بر این اساس در مشهد آموزشگاه حرفه‌ای با همکاری کمپانی سونی ساخته شد. در دیدار اشرف پهلوی از مشهد، صد هزار متر از اراضی آستان قدس به قیمت ۵ میلیون تومان در اختیار سازمان قرار داده شد. در مدت محدودی ساخت و تجهیز آموزشگاه با حضور و همکاری کمپانی ژاپن انجام شد. مریبانی از شرکت سونی به مشهد اعزام و ۴۰۰ نفر کارآموز مشغول به فراگیری شدند. برخی از آنان در دوره‌های ۴ ماهه آموزش دیده و جذب بازار کار در مراکز دولتی و یا آزاد شدند. (انصاری، ۱۳۹۱: ۴۲۷-۴۲۹) این فعالیت‌ها در راستای طرح‌های عمرانی کشور بود. سازمان برنامه علاقه داشت مؤسساتی غیرانتفاعی با توجه به برخورداری از امکانات مالی و کادر فنی به اجرای صحیح و سریع این طرح‌ها پردازند. نظارت و حسابرسی امور مالی سازمان به دلیل حضور مدیر عامل سازمان برنامه، رؤسای مجلسین، رئیس بانک ملی در سمت خزانه‌دار سازمان و تعداد بسیاری از وزرا در هیأت مدیره سازمان، از طرف دیوان عالی محاسبات انجام می‌شد. بنابراین موضوع نظارت دولت از نظر اطمینان از نحوه مصرف وجوه به طور کامل تأمین بود. علاوه

مناسب ندانسته و حتی بیان کرده بود این کار صورت خوشی نخواهد داشت. لذا از مسئولین اصفهان خواستار پیگیری مسئله و حل آن به بهترین شکل ممکن شد. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴) سرانجام در سال ۱۳۴۵/۱۰/۱۵ قطعه زمین هزار جریب از سوی همدانیان برای ساخت آموزشگاه واگذار شد. این زمین نیز سرانجام به درخواست اشرف به سازمان جمعیت زنان اصفهان واگذار شد، تا در آنجا آموزشگاهی احداث نمایند. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴) با این اقدام و تصمیم، مجدداً احداث آموزشگاه حرفه‌ای پهلوی در اصفهان به تعویق افتاد.

در همه حال از سال ۱۳۴۷ اقداماتی جدی برای ساخت آموزشگاه حرفه‌ای در اصفهان آغاز شد. در مکاتبات مسئولین سازمان در اصفهان و تهران، بخشی از زمین‌های دانشگاه اصفهان برای احداث آموزشگاه مدنظر قرار گرفت. نامه‌نگاری‌ها و مکاتبات در سال ۱۳۴۷/۱۰/۳ میان مدیر عامل سازمان، دکتر آشتیانی با استاندار اصفهان، همایون‌نفر در سمت رئیس شعبه سازمان و با دکتر معتمدی، رئیس دانشگاه اصفهان صورت گرفته بود. آشتیانی درخواست کرده بود نتیجه اقدامات برای واگذاری حدود زمین برای احداث آموزشگاه حرفه‌ای پهلوی اعلام شود. (ساکما، ۲۹۳/۷۷۸۴۴، مصاحبه شماره ۳، ۵) چنین به نظر می‌رسد، دانشگاه اصفهان و سازمان در مورد زمین و محل آن به توافق رسیده بودند و تنها مسئله باقی مانده، وسعت و حدود زمین اهدایی بود. پس از اعلام موافقت رئیس دانشگاه اصفهان مبنی بر اهدا زمین در تاریخ ۱۳۴۷/۱۰/۱۶ به سازمان اقدامات اولیه برای انتقال زمین به سازمان با حضور نماینده سازمان در اصفهان، آقای گل‌گلاب آغاز شد. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴) زمین اختصاص یافته به مساحت ۷ هزار متر مربع بود و این مساحت بیش از تقاضا و درخواست سازمان - ۵ هزار متر مربع - بود. آموزشگاه پس از تأیید نقشه‌های ساختمانی از سوی آموزش و پرورش اتریش - دولت همکار ایران در این طرح - با ظرفیت هزار نفر از سال ۱۳۴۸ ساخت آن آغاز شد. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴) در سال ۱۳۵۰ آموزشگاه به صورت رسمی با حضور اشرف پهلوی و غرس درختی در محوطه ساختمان آموزشگاه افتتاح شد. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴، مصاحبه شماره ۳)

دستیابی سازمان به اهداف و پیشبرد برنامه‌ها نیازمند

جهت ورود به امور آموزشی و دستیابی به اهداف آموزشی سازمان، کارگاه‌های با وسایل ابتدایی و معمول در سال‌های اولیه ایجاد و شروع به کار کرد. به مرور ایام کارگاه‌ها تکمیل شد و با همکاری کشور اتریش به تجهیزات مدرن و نوین مجهز شد. فارغ‌التحصیلان و آموزش‌دیدگان از این مراکز در بازار کار با توجه به داشتن مهارت با دستمزدهای مناسب مشغول به کار می‌شدند. (انصاری، ۱۳۹۱: ۴۰۸)

آموزشگاه حرفه‌ای رضا پهلوی اصفهان

اولین اقدامات سازمان برای تأسیس آموزشگاه حرفه‌ای پهلوی در اصفهان به سال ۱۳۴۴ باز می‌گردد. بر اساس اسناد و مدارک آرشیوی در دسترس از سال ۱۳۴۴ مذاکره و مکاتباتی بین مسئولین سازمان شاهنشاهی در تهران و شعبه اصفهان برای ساخت آموزشگاه حرفه‌ای در اصفهان صورت گرفت. مسئولین مربوطه سازمان بر اساس دستور اشرف برای احداث آموزشگاه اصفهان، پیگیری‌هایی به ویژه در رابطه با زمین برای ساخت و ساز آموزشگاه انجام داده بودند. سازمان در نظر داشت زمین آموزشگاه با مشارکت مردمی و از طریق کمک‌های خیرین تهیه شود. یکی از سرشناس‌ترین چهره‌های متمول و خیر اصفهانی در آن دوره، حسین همدانیان بود. در ارتباط مسئولین شهری و سازمان با همدانیان، در سال ۱۳۴۴ قطعه زمینی در حسن آباد - باغ ابریشم - به سازمان اهدا کرد. در بازرسی مسئولین اصفهان از ملک اهدایی و مشاوره با آموزش و پرورش به علت بعد مسافت امکان ایجاد آموزشگاه در این منطقه مورد تأیید قرار نگرفت و عملاً تأسیس مکانی عام المنفعه در این منطقه برای استان اصفهان غیرقابل استفاده بیان شد. آموزشگاه باید در مکانی احداث می‌شد که دسترسی و رفت و آمد به آن به راحتی و آسانی صورت می‌گرفت. همین امر در جذب علاقمندان به تحصیل در امور فنی و از سوی دیگر از نظر اقتصادی برای دانشجویان و سازمان تأثیرگذار بود. پس از مذاکرات بین مسئولین سازمان و همدانیان مجدد قطعه زمینی در هزار جریب اصفهان در سال ۱۳۴۵ اهدا شد. البته همدانیان در این مورد قصدی مبنی بر اهدای زمین نداشت و بیشتر درصدد بود به تعویض ملک بپردازد. دکتر آشتیانی این اقدام را

چه سریع‌تر آموزشگاه و کاهش بار هزینه‌های مالی سازمان با مکاتبه با نهادهای مختلف سعی بر انجام امور داشته است.

کمک‌ها و همکاری‌ها پس از ساخت و افتتاح آموزشگاه ادامه یافت. در تیرماه ۱۳۵۲ فرانس مولر از استانداری اصفهان درخواست نموده جهت تعلیم هنرجویان کارگاه اتوماتیک آموزشگاه به صورت عملی و افزایش سطح کارایی و مهارت آنان در تعمیر انواع اتومبیل، یک دستگاه اتوبوس از رده خارج را از شرکت واحد اتوبوسرانی اصفهان و چند دستگاه جیب یا کامیون یا وانت مستعمل از ارتش اصفهان به آموزشگاه هدیه دهند. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴) اهدای این وسایل علاوه بر تجهیز آموزشگاه در مهارت آموزی هنرجویان مؤثر بود و در کارایی، کیفیت و ارتقاء واحدهای تولیدی و سازمان‌های فنی و تعمیراتی اصفهان در آینده اثرگذار بود.

در ماه‌های پایانی اتمام ساختمان آموزشگاه اقدامات برای پذیرش دانش‌آموزان آغاز شد. در روزنامه‌ها و رسانه‌های جمعی و به صورت گسترده در مدارس و دبیرستان‌ها شرایط پذیرش و معرفی آموزشگاه بیان شده بود. البته برخی از محصلان نیز از طریق دوستان و آشنایان از وجود آموزشگاه مطلع شده بودند و برای ثبت‌نام به آنجا مراجعه می‌کردند. (مصاحبه شماره ۱) علاقمندان به تحصیل در آموزشگاه با داشتن مدرک سیکل می‌توانستند در آموزشگاه ثبت‌نام کنند. آنان به مدت دو سال در آموزشگاه دوره‌های فنی را فرا می‌گرفتند. در پایان دوره، مدرک مهارت حرفه‌ای، معادل کارگر ماهر دریافت می‌کردند. سرفصل‌های دروس نیز از سوی سازمان و کشور همکار تعیین می‌شد (مصاحبه شماره ۴). البته برخی از دانش‌آموزان نیز با مدرک هشتم ثبت‌نام می‌کردند. از دیگر شرایط پذیرش داوطلبان، قبولی در امتحان هوش بود و ثبت‌نام قبول‌شدگان کاملاً رایگان بود. (مصاحبه شماره ۱). آموزشگاه پهلوی از امتیازات زیادی در آن دوره برخوردار بود به ویژه برای کسانی که تمایل داشتند علاوه بر تحصیل به سرعت وارد بازار کار شوند و در امور مالی و اقتصادی خانواده همکاری کنند. اولین دوره از کلاس‌های آموزشگاه از سال ۵۲-۱۳۵۱ آغاز شد. در این دوره بیش‌ترین تعداد دانش‌آموزان از اصفهان بودند اما در سال‌های بعد، از شهرها و روستاهای اطراف نیز برخی برای تحصیل در این مدرسه ثبت‌نام کردند.

مشارکت و همراهی سایر سازمان‌های اجتماعی، اداری، اقتصادی و کمک‌های افراد بود. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴) ایجاد آموزشگاه یا سایر مراکز وابسته به سازمان در هر منطقه از ایران با همکاری سایر سازمان‌ها، نهادهای دولتی و مشارکت مردمی به سرانجام می‌رسید. امکاناتی نظیر آب، تلفن و برق توسط مسئولین مربوطه در اختیار شعبات وابسته به سازمان قرار داده می‌شد. برق منطقه‌ای اصفهان متعهد شده بود پس از تعیین اراضی، جهت تأمین برق و روشنایی اقدامات اولیه و لازم را انجام دهد. سازمان آب و فاضلاب نیز موظف بود، آب آشامیدنی آموزشگاه را تأمین سازد. اداره تلفن استان اصفهان نیز انشعاب خطوط تلفن را در منطقه مورد نظر فراهم سازد. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴)

پس از ساخت آموزشگاه و در زمان دیوارکشی از سوی آموزشگاه در ۱۳۵۱/۱۲/۱ بنا بر مذاکرات بین وزارت کل کار و امور اجتماعی استان اصفهان و وزیر کار و امور اجتماعی، امیر قاسم معینی از تخلف در بنای آموزشگاه و تجاوز به حریم خیابان پاسارگاد اطلاعاتی را ارائه کرد. مبنی بر آنکه حریم خیابان در ابتدا ۴۵ متر بود که از سوی واحد عملیات ساختمانی کارخانه ذوب آهن آریامهر در هنگام احداث دیوار، حریم خیابان مورد تعرض واقع شده و بدون توجه به اخطار شهرداری و برخلاف جواز شهرداری، دیوار آموزشگاه در بر ۳۰ متری ساختمان بنا شد. در حالی‌که سایر ساختمان‌ها از جمله وزارت و سازمان‌های آب و فاضلاب و برق و غیره عرض خیابان پاسارگاد را رعایت نموده و در بر ۴۵ متری دیوار کشیده بودند. در زمان احداث بنا بر فوریت تخریب اقدام و عملی صورت نگرفت. اما با توجه به طرح جامع شهر اصفهان و لزوم آسفالت خیابان، دیوار آموزشگاه می‌بایست در ردیف دیوارهای دیگر واقع شود. لذا از صندوق کارآموزی درخواست شده بود، دیوار را به ۴۵ متری خیابان عقب برند. (ساکما: ۲۹۳/۷۷۸۴۴) این اقدام سرانجام پس از مکاتبات بسیار از سوی مسئولین آموزشگاه مورد تأیید قرار گرفت و دیوارکشی آموزشگاه مجدد انجام گرفت. (مصاحبه شماره ۵) آنچه که در این جا حایز اهمیت است حضور فعال نهادها و سازمان‌های دولتی در ساماندهی و ساخت و سازهای آموزشگاه حرفه‌ای اصفهان است. در این دوره برای اتمام هر

دانش‌آموزان در باشگاه‌های ورزشی سطح شهر ممانعت کند. (مصاحبه شماره ۱) البته لازم به ذکر است کلاس‌های ورزشی به صورت تخصصی و تیمی - تیم فوتبال، والیبال، بسکتبال و غیره - در سال‌های بعد در آموزشگاه‌های سراسر کشور تشکیل شد و به مناسبت‌های مختلف همچون سالروز تولد ولیعهد و محمدرضا شاه و جشن‌های دو هزار و پانصد ساله مسابقات ورزشی داخلی و بین‌استانی بین آموزشگاه‌ها برگزار می‌شد. در سال تحصیلی ۵۴-۵۳ بین آموزشگاه شیراز و اصفهان به مناسبت مسابقات ورزشی در رشته‌های مختلف همچون والیبال، بسکتبال، دو میدانی، شطرنج، فوتبال و غیره برگزار شد. این مسابقات بین رشته‌های مختلف آموزشگاه و شرکت کنندگان از تیم‌های دختر و پسر دو آموزشگاه بودند. ساکما: ۳۱۱/۲۵/۲۴۰۱، پیوست شماره ۱، ۳) تنوع رشته‌های تحصیلی در ثبت نام دختران در آموزشگاه مؤثر بود و آنان را برای ورود به بازار کار و فراگیری مهارت‌های شغلی مهیا می‌کرد. دختران نیز در رشته‌های مختلف آموزشگاه ثبت نام می‌کردند و با پسران در کلاس‌های تئوری و عملی شرکت می‌کردند (مصاحبه شماره ۷، ۶، ۱، پیوست شماره ۲).

آموزشگاه با کلاس‌های وسیع، از امکانات و تجهیزات مناسبی برخوردار بود. تجهیزات فنی به صورت مجزا و منظم با آرم کشور اتریش در کلاس‌های مربوطه چیده شده بود. هر یک از دانش‌آموزان در زمان کلاس‌های عملی از دستگاهی مجزا استفاده می‌کرد و با روش کار آشنا می‌شد (مصاحبه شماره ۲، ۶). امروزه دیگر از این تجهیزات به دلیل ورود دستگاه‌های جدید استفاده نمی‌شود و تعدادی از دستگاه در انبار آموزشگاه همچنان وجود دارد. (مصاحبه شماره ۳، ۶)

کلاس‌های درس از ساعت هشت صبح تا چهار بعدازظهر ادامه داشت. ناهار دانش‌آموزان در رستوران آموزشگاه تهیه می‌شد و رایگان به همه دانش‌آموزان و حتی مربیان و کارمندان داده می‌شد. سهمیه ناهار دانش‌آموزان در طول تحصیل همیشه برقرار بود حتی زمانی که دوره تحصیلی با ماه رمضان مصادف بود، سهمیه به صورت بهای ناهار در پایان ماه مبارک رمضان به مبلغ ۴۵ تومان به همه دانش‌آموزان پرداخت شد. (مصاحبه شماره ۱، ۵)

دانش‌آموزان مسیر رفت و برگشت از مسیر سی و سه پل

برخی از دانش‌آموزان از طبقات محروم و کم درآمد جامعه بودند. لذا مجبور به ترک آموزشگاه می‌شدند. در سال‌های اولیه تأسیس آموزش، ریاست آموزشگاه برعهده فرانس مولر اتریشی بود که به همراه همسرش در منصب مددکار اجتماعی آموزشگاه به اداره آموزشگاه بر اساس اساسنامه مورد توافق سازمان و آموزش و پرورش اتریش می‌پرداختند. در این دوره تعدادی از دانش‌آموزان از ادامه تحصیل انصراف داده بودند. پس از اطلاع مولر از این امر، او درصدد برآمد به نحوی از ادامه این روند جلوگیری نماید و آنان را مجدد به آموزشگاه بازگرداند. در پرس و جو و بازبینی پرونده‌های ثبت نامی تا حدودی از مشکلات آنان آگاه شده بود. لذا با حضور و گفتگو با خانواده‌ها، رضایت آن‌ها را مبنی بر ادامه تحصیل فرزندانشان به دست آورده بود. یکی از این دانش‌آموزان در روستاهای اطراف اصفهان - اطراف زینبیه فعلی - ساکن بود. مولر با توجه به هوش، استعداد و علاقه دانش‌آموز موفق شد رضایت خانواده‌اش را برای ادامه تحصیل در آموزشگاه به دست آورد. او با اسکان در آموزشگاه توانست از فرصت تحصیل بهره ببرد. البته دانش‌آموزانی که امکان اسکان در آموزشگاه را به دست می‌آوردند، مسئولیت‌های هر چند کوچک همچون سرکشی به شویزخانه، اتاق تهویه، کمک در نظافت آموزشگاه و غیره را برعهده داشتند. (مصاحبه شماره ۱، ۵) فرانس مولر در دوران ریاست آموزشگاه سعی بر آن داشت با اشراف بر تمامی مسائل آموزشگاه، مشکلات را حل کند و همین امر سبب شده بود، در میان کارمندان و دانش‌آموزان محبوبیتی ویژه‌ای به دست آورد. علاوه بر این نظارت‌های دقیق او و همکاری کارمندان در اداره آموزشگاه و جلب نظر مؤسسات تولیدی برای استخدام فارغ التحصیلان این آموزشگاه و یا انتخاب این مکان برای کارآموزان کارخانه‌های تولیدی اصفهان تأثیرگذار بود. (مصاحبه شماره ۲)

از دیگر اقداماتی که مولر برای دانش‌آموزان آموزشگاه انجام داد، ایجاد کلاس‌های ورزشی بود. در همان سال اول تأسیس آموزشگاه، برخی از دانش‌آموزان بعد از پایان کلاس‌ها برای ورزش به باشگاه‌های اصفهان از جمله باغ تختی می‌رفتند. اطلاع مولر از این امر سبب شد، با تشکیل کلاس‌های متعدد ورزشی همچون کشتی، والیبال، فوتبال و غیره از حضور

بر اساس توافقات منعقد شده از زمان تاسیس، سال ۱۳۴۷ به بعد انجام می‌شد. بر اساس مفاد تعهدنامه مقرر بود متخصصین آلمانی با آموزش‌های لازم به همکاران ایرانی شرایط را برای جایگزینی متخصصین آلمانی فراهم سازند. (اسناد معاهدات، ۱۳۶۹: ۳۳۴) تمامی معلمان و مربیان پس از استخدام در آموزشگاه، برای آشنایی با فناوری‌ها و کسب تجربه بیشتر و به روز شدن علم، هر دو سال یک بار به مدت ۶ ماه به کشور آلمان و اتریش اعزام می‌شدند. دانش‌آموزان نیز می‌توانستند با کسب شرایط لازم از این امتیاز استفاده نمایند. همین امر سبب می‌شد آنان با علاقه بیشتری به تحصیل بپردازند. دانش‌آموزان برای حضور در کشورهای اروپایی طرف قرارداد آموزشگاه، می‌بایست در کلاس‌های زبان خارجی شرکت کنند. معلمان نیز دوره‌های را می‌گذرانند. به طور مثال مهندس مهدی خجسته به دلیل آشنایی با زبان آلمانی، دواطلبانه دوره‌های را برای آموزش معلمان ایجاد کرده بود. (مصاحبه شماره ۲، ۱، ۴، ۷)

حضور ایرانیان برای کارآموزی در کشورهای طرف قرارداد سازمان بر اساس معاهدات و موافقتنامه‌های منعقد شده بین ایران و کشورهای مزبور شکل گرفت. از دوره پهلوی اول روابط ایران با کشورهای توسعه یافته جهان در ابعاد مختلف همچون روابط سیاسی، اقتصادی، تجاری، آموزشی و غیره گسترش یافت. از این دوران به بعد حکومت ایران سعی بر آن داشت با کمک این کشورها در مسیر پیشرفت و توسعه قرار گیرد. به این منظور قراردادهای متعددی با کشورهای همچون ژاپن، آمریکا، انگلیس، آلمان و اتریش منعقد گردید. در میان کشورهای نام برده، روابط ایران با آلمان از دوره جنگ جهانی اول متفاوت با سایر کشورها بود. همین امر سبب شده بود در بسیاری از موارد به ویژه از سوی ایران روابط دوستانه و همکاری‌های چند جانبه صورت پذیرفت. این ارتباط در دوره حاکمیت پهلوی بر ایران همچنان ادامه یافت و نتایج متفاوت و متضادی در برداشت. از دوره پهلوی اول بخشی از ارتباطات در امور آموزشی و علمی تعریف شد و سبب ورود متخصصانی آلمانی برای فعالیت در ایران شد. این رویداد در سال‌های اولیه حکومت پهلوی دوم نیز ادامه یافت و سبب ورود متخصصان درمانی به ایران و در سال‌های بعد در زمینه

تا آموزشگاه را از سرویس آموزشگاه استفاده می‌کردند. دوران تعطیلات تابستانه نیز یک‌ماه بود و پس از آن مجدد سال تحصیلی آغاز می‌شد. دانش‌آموزان پس از یک‌سال تحصیل دوره‌های کارآموزی را در کارخانه‌ها و کارگاه‌های معرفی شده از سوی آموزشگاه سپری می‌کردند. این دوره‌ها سبب می‌شد آنان علاوه بر آشنایی با اصول کار، آموزش‌ها و تجارب خود را به آزمایش گذارند و همین امر سبب اعتماد به نفس آنان در کار و معرفی آموزشگاه و دانش‌آموختگان این مرکز به مردم و مراکز صنعتی و تولیدی می‌شد. به طوری که کارخانه ذوب آهن در سال‌های بعدی کارگران رده پائین و بالای خود را به این مرکز برای آموزش بیشتر و فراگیری اصول کار به آموزشگاه معرفی می‌کرد. بسیاری از کارآموزان در ذوب آهن پس از فارغ التحصیلی در این کارخانه مشغول می‌شدند. (مصاحبه شماره ۲، ۱) همانگونه که قبلاً ذکر شده بود این اقدامات سبب می‌شد نیاز کارخانه‌ها و مراکز صنعتی و تولیدی نه تنها در اصفهان بلکه در سراسر کشور تا حدودی تأمین و رفع گردد.

مربیان و معلمان آموزشگاه ایرانی و خارجی بودند. اولین رئیس آموزشگاه که از دوره ساخت آموزشگاه بر امور نظارت داشت، فرانس مولر اتریشی به همراه همسرش در اصفهان اقامت گزید. بخشی از مربیان از میان افرادی انتخاب شده بودند که تجربه و مهارت بسیار در رشته‌های فنی داشتند. (مصاحبه شماره ۲) چنین به نظر می‌رسد روند استخدام کارمندان ایرانی پس از دو الی سه سال فعالیت اروپائیان در آموزشگاه‌ها با شتاب بیش‌تری انجام شد. به طوری که از سال ۱۳۵۶ به بعد مدیریت آموزشگاه اصفهان را دکتر مهدی مؤیدی^۳ برعهده گرفت. معاونت آموزشگاه نیز در اختیار دکتر مهدی خجسته بود. البته معاونت آموزشگاه اصفهان از همان ابتدای تأسیس در اختیار ایرانیان بود. مهدی بنی هاشمی در سمت معاون آموزشگاه، در زمان تأسیس آموزشگاه به درخواست مولر از تهران عازم اصفهان شد و در اداره آموزشگاه همکاری داشت. (مصاحبه شماره ۲، ۵). این تغییرات

^۳: داماد ایت اله خادمی. وی دکتری شیمی و مسلط به زبان آلمانی بود.

کشورهای اروپایی و پیشرفته در گسترش این نهادها در ایران تأثیرگذار بود. موقعیت اقتصادی و صنعتی اصفهان به ویژه پس از احداث مجتمع ذوب آهن نیاز به متخصصین و کارگران ماهر را در این منطقه آشکار و ضروری ساخت. آموزشگاه حرفه‌ای اصفهان از دوران فعالیت تاکنون بخشی از نیازهای مراکز صنعتی و جامعه اصفهان را برطرف ساخته است. آموزش‌های عملی و مهارت‌های تخصصی در این آموزشگاه در اشتغال جوانان تأثیرگذار بود و بسیاری از فارغ‌التحصیلان توانستند پس از اتمام دوران تحصیل با رشته‌های مرتبط به تحصیل مشغول به کار شوند و یا آن‌که در بازار کار موقعیت مناسب شغلی به دست آوردند.

منابع

اسناد

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران (ساکما):

_____ ساکما: ۴۷۷/۳، ۴۹۷/۲، ۴۹۲/۳، ۲۲۰/۲۸۹۷، ۲۳۰۷/۳۰۳۶۲، ۲۷۵/۳۷۴، ۲۷۵/۱۰۸۶، ۲۹۳/۷۷۸۴۴، ۳۱۱/۲۵/۲۴۰۱

کتابخانه و موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی: ۱۱/۰۲۱۷/۴۷۳۳

کتاب:

انصاری، عبدالرضا (۱۳۹۱)، *ناگفته از روزگار پهلوی‌ها* (خاطرات عبدالرضا انصاری)، تهران: علم.

اسناد معاهدات دو جانبه ایران با سایر دول (۱۳۶۹)، ج ۱، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی واحد نشر اسناد.

نمایشگاه عصر پهلوی (سازمان شاهنشاهی خدمات اجتماعی سی سال در خدمت مردم) (۱۳۵۵)، تهران. بی‌نا.

مصاحبه‌ها:

مصاحبه؛ سمیه سادات سجادی

مصاحبه شماره ۱: بهنام دودی نیا، شغل نمایندگی محصولات بوش در اصفهان، ۶۵، اصفهان، آرشیو شخصی ۱۳۹۷/۲/۲۵.

مصاحبه شماره ۲: کاظم باقریه، مدرس دانشگاه پیام نور.

آموزش فنی و صنعتی گسترش یافت.

از سال ۱۳۳۳ تا ۱۳۵۴ قراردادهای مختلفی از جمله در امور آموزش و تعلیم فنی بین دولت آلمان و ایران منعقد شد. بر اساس مفاد و شرایط قراردادهای فنی منعقد بین دو کشور و از سوی دیگر ارتباط سازمان شاهنشاهی با کشور آلمان برای بهره‌گیری از تجارب و موفقیت‌های آنان در زمینه آموزش فنی حرفه‌ای، چنین به نظر می‌رسد بسیاری از مفاد قراردادهای همکاری آلمان و ایران برگرفته از قراردادهای دولت ایران و آلمان در زمینه امور آموزشی بوده است.

از دیگر امتیازات فعالیت در آموزشگاه‌های حرفه‌ای به ویژه برای افراد تحصیل کرده، حقوق و مزایای دریافتی بود. مهندسین ایرانی با توجه به مدرک لیسانس و با رتبه درجه دو در ابتدای استخدام، ماهیانه ۶۸۰۰ هزار تومان حقوق دریافت می‌کردند. علاوه بر این برای رفت و آمد نیز ماشین و راننده در اختیار داشتند و در صورت عدم استفاده از این امتیاز، مبلغ آن را دریافت می‌کردند. میزان حقوق دریافتی بر حسب سمت، سنوات کاری و دوره‌های سپری شده افزایش می‌یافت. (مصاحبه شماره ۵، ۴) در سال‌های اولیه تأسیس آموزشگاه به دلیل استخدام نیروهای اروپایی و حضور آنان با خانواده در ایران، نیاز به محل اقامت در مجاورت آموزشگاه لازم و ضروری بود، لذا سعی بر آن بود در همان محدوده، خانه‌های برای اسکان کارمندان ساخته شود. در اصفهان منازل روبروی آموزشگاه احداث شد و علاوه بر اسکان کارمندان خارجی، کارمندان ایرانی نیز امکان استفاده از این منازل را داشتند. این منازل پس از انقلاب اسلامی از سوی وزارت آموزش و پرورش مصادره شد. (مصاحبه شماره ۶)

نتیجه

شکل‌گیری مراکز آموزش علمی و فنی در ایران از دوره پهلوی آغاز شد و به مرور زمان با بهره‌گیری از متخصصین و ایجاد ارتباط با کشورهای صنعتی دنیا این نهادهای علمی در کشور توسعه یافت. تأسیس آموزشگاه‌های حرفه‌ای توسط سازمان شاهنشاهی در شهرهای بزرگ و مهم ایران هم‌چون مشهد، تبریز، شیراز، تهران، اصفهان و غیره با همکاری

پیوست شماره ۲، منبع: ساکما ۴۹۷/۲، ۴۹۲/۳

موضوع: رژه هنرجویان آموزشگاه حرفه‌ای اصفهان

پیوست شماره ۳، منبع: ساکما ۴۹۲/۳

سن ۶۵، اصفهان، آرشیو شخصی. ۱۳۹۷/۲/۳۰.
مصاحبه شماره ۳: حقانی فر، مهندس بازنشسته دانشگاه

فنی مهاجر. سن ۷۵، اصفهان، آرشیو شخصی. ۱۳۹۸/۱/۱۸.

مصاحبه شماره ۴، مصاحبه شونده: رجبی، مهندس بازنشسته دانشگاه فنی مهاجر، سن ۷۳، اصفهان، آرشیو شخصی. ۱۳۹۸/۱/۱۹.

مصاحبه شماره ۵: مهدی بنی هاشمی، مهندس بازنشسته دانشگاه فنی مهاجر، سن ۷۰، اصفهان، آرشیو شخصی.

۱۳۹۸/۱/۲۵

مصاحبه شماره ۶: پرویز شیرانی، کارمند دانشگاه فنی

مهاجر، سن ۵۴، اصفهان، آرشیو شخصی. ۱۳۹۸/۲/۲۰

مصاحبه شماره ۷: مصاحبه شونده: کوراقلی، مکانیک،

سن ۶۵، اصفهان، آرشیو شخصی. ۱۳۹۸/۵/۱۳

پیوست‌ها

موضوع: تیم والیبال آموزشگاه حرفه ای رضا پهلوی

اصفهان.

پیوست شماره ۱ منبع: ساکما ۴۷۷/۳

موضوع: مراسم آزمون داوطلبان آموزشگاه حرفه ای و

حضور دختران در کلاس‌های آموزشگاه حرفه‌ای.

